

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

KIỀU THỊ NHUNG

**NHÂN VẬT NỮ
TRONG TIỂU THUYẾT LÊ LỰU**

**Chuyên ngành: Văn học Việt Nam
Mã số: 60. 22. 01. 21**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. Tôn Thảo Miên

THÁI NGUYÊN - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận văn: **Nhân vật nữ trong tiểu thuyết Lê Lợi** là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Nếu sai tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm.

Người cam đoan

Kiều Thị Nhung

LỜI CẢM ƠN

Được sự giúp đỡ và chỉ bảo ân tình của cô hướng dẫn **PGS – TS Tôn Thảo Miên** trong suốt quá trình tìm đọc tài liệu, thiết lập đề cương cũng như tìm ra các phương pháp nghiên cứu, đến nay bản luận văn của em đã được hoàn thành. Trước tiên, cho phép em được bày tỏ sự biết ơn chân thành và sâu sắc đến cô **Tôn Thảo Miên** (Viện Văn học).

Có được luận văn này, em cũng xin gửi tới những người thân, bạn bè, đồng nghiệp gần xa lòng biết ơn vô hạn vì đã luôn động viên, giúp đỡ, tạo điều kiện và thắp lên ngọn lửa nhiệt tình để em có thể hoàn thành được luận văn.

Để hoàn thành luận văn này, em cũng xin gửi tới các thầy giáo, cô giáo khoa Ngữ văn trường Đại học sư phạm Thái Nguyên cũng như Ban giám hiệu, Ban chủ nhiệm khoa, phòng quản lí khoa sau đại học của trường lòng biết ơn chân thành vì luôn tạo điều kiện để em có được kết quả như ngày hôm nay.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2014

Tác giả luận văn

Kiều Thị Nhung

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Mục đích, đối tượng, phạm vi	6
4. Nhiệm vụ nghiên cứu	6
5. Phương pháp nghiên cứu	7
6. Đóng góp của luận văn	8
7. Cấu trúc luận văn.....	8

NỘI DUNG

CHƯƠNG 1: TIỂU THUYẾT LÊ LỰU TRONG DÒNG CHẢY TIỂU THUYẾT VIỆT NAM THỜI KỲ ĐỔI MỚI.

1.1. Khái quát tiểu thuyết Việt Nam đương đại.....	9
1.1.1. Đặc điểm tiểu thuyết Việt Nam đương đại.....	9
1.1.2. Đội ngũ nhà văn viết tiểu thuyết.....	15
1.1.3. Nhân vật nữ trong tiểu thuyết đương đại.....	18
1.2. Tiểu thuyết Lê Lựu thời kỳ đổi mới	22
1.2.1. Vài nét về cuộc đời và sự nghiệp sáng tác của nhà văn	22
1.2.2. Quan niệm sáng tác của Lê Lựu	25
1.2.3. Các kiểu nhân vật trong tiểu thuyết Lê Lựu	29

CHƯƠNG 2: THỂ GIỚI NHÂN VẬT NỮ TRONG TIỂU THUYẾT LÊ LỰU.

2.1. Khái niệm nhân vật văn học và tầm quan trọng của nhân vật trong tác phẩm văn học.....	33
2.2. Khái quát hình tượng người phụ nữ trong tiểu thuyết Lê Lựu.....	35
2.3. Các kiểu nhân vật nữ trong tiểu thuyết Lê Lựu.....	37
2.3.1. Nhân vật nữ có số phận bi kịch và luôn khát khao được yêu thương	37
2.3.1.1. Nhân vật nữ có số phận bất hạnh, luôn cam chịu trước hoàn cảnh.....	37
2.3.1.2. Nhân vật nữ luôn khát khao yêu thương	54
2.3.2. Nhân vật nữ thông minh, giàu bản lĩnh, luôn tìm cách khẳng định mình.....	57
2.3.3. Nhân vật nữ tha hoá.....	65

CHƯƠNG 3: MỘT SỐ PHƯƠNG DIỆN NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN NHÂN VẬT NỮ TRONG TIỂU THUYẾT LÊ LỰU.

3.1. Nghệ thuật tổ chức tình huống.....	71
3.2. Nghệ thuật khắc hoạ nhân vật.....	74
3.2.1. Nghệ thuật miêu tả ngoại hình.....	74
3.2.2. Nghệ thuật miêu tả hành động.....	78
3.2.3. Nghệ thuật biểu hiện độc thoại tâm.....	81
3.3. Ngôn ngữ nhân vật.....	83
3.4. Giọng điệu miêu tả nhân vật.....	86
3.4.1. Giọng điệu châm biếm, hài hước.....	86
3.4.2. Giọng điệu xót thương, day dứt.....	88
KẾT LUẬN.....	91
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	94

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài:

Nói đến văn học đương đại là nói đến văn học Việt Nam giai đoạn 1975 đến nay. Đây là mốc quan trọng đánh dấu sự cách tân sáng tạo về cả nội dung và hình thức ở nhiều thể loại, đặc biệt là tiểu thuyết. Chiến thắng vĩ đại 1975 đã ghi mốc quan trọng không chỉ trong lịch sử đất nước mà còn là mốc quan trọng đánh dấu sự chuyển mình của văn học. Nếu như trước kia, văn học phục vụ kháng chiến và phản ánh công cuộc đấu tranh vĩ đại của dân tộc thì giờ đây văn học đã có sự thay đổi cả về cảm hứng và đề tài sáng tác để phù hợp với tình hình mới. Văn học giai đoạn này, đòi hỏi các nhà nghệ sĩ phải đi sâu khám phá đời sống của con người đời thường nhân bản với tất cả những cái hay cái dở vốn có trong đời sống hiện thực. Vì thế, các nhà nghệ sĩ phải tiếp cận đời sống bằng cái nhìn mới, cách tiếp cận mới. Trong số những nhà văn có sự đổi mới sáng tạo ấy, ta không thể không kể đến nhà văn Lê Lựu với một số tiểu thuyết đặc sắc. Với sự miệt mài, nhiệt huyết, Lê Lựu đã sáng tác được một khối lượng tác phẩm đáng trân trọng, đạt nhiều giải thưởng và đóng góp không nhỏ cho sự phát triển của tiểu thuyết Việt Nam thời kì đổi mới.

Có thể thấy rằng, người phụ nữ là mạch nguồn tuôn chảy không bao giờ cạn trong văn học Việt Nam nói chung, tiểu thuyết đương đại nói riêng, trong đó có sáng tác của Lê Lựu. Nhân vật nữ trong tiểu thuyết Lê Lựu đã để lại dấu ấn sâu sắc đối với người đọc qua nhiều số phận, nhiều cảnh đời. Đó là hình ảnh những người phụ nữ trong các tiểu thuyết: *Thời xa vắng*, *Chuyện làng cuội*, *Sóng ở đáy sông*, *Hai nhà*, *Thời loạn...* Hình tượng người phụ nữ trong các tiểu thuyết này là bước đột phá trong cảm hứng sáng tạo của nhà văn.

Với tình cảm và hứng thú khi tiếp cận với hình tượng người phụ nữ trong tiểu thuyết Lê Lựu, chúng tôi đã lựa chọn đề tài: **Nhân vật nữ trong tiểu thuyết Lê Lựu** cho luận văn thạc sĩ của mình. Qua đề tài này, một mặt chúng tôi muốn khẳng định đóng góp của nhà văn Lê Lựu vào sự phát triển của văn

học Việt Nam đương đại, mặt khác muốn có thêm những phát hiện mới về cách thể hiện hình ảnh người phụ nữ trong sáng tác của ông.

2. Lịch sử vấn đề

Qua quá trình tìm hiểu lịch sử vấn đề, chúng tôi nhận thấy có rất nhiều bài viết, bài nghiên cứu về tác giả, các tác phẩm của Lê Lựu. Bên cạnh những bài nhận xét, đánh giá của các nhà văn, nhà nghiên cứu phê bình văn học còn có nhiều bài viết được đăng tải trên các báo, nhiều khoá luận tốt nghiệp, các luận văn tìm hiểu về tác giả, tác phẩm của Lê Lựu... Vốn là nhà văn có nhiều tác phẩm xuất sắc trong văn học thời kỳ tiền đổi mới và đổi mới, sáng tác của Lê Lựu đã thu hút sự quan tâm của nhiều đối tượng độc giả trong suốt một thời gian dài. Có thể kể ra nhiều công trình, bài viết về tác giả, về tiểu thuyết Lê Lựu nói chung, cũng như về từng tác phẩm cụ thể của ông như: *Hỏi chuyện tác giả, tìm hiểu tác phẩm Báo văn nghệ tháng 12-1986*. *Thời xa vắng - Một tâm sự nóng bỏng* của Lê Thành Nghị, *Chuyện phiếm với anh Sài* của Hồng Vân, *Nhu cầu nhận thức lại thực tại Thời xa vắng* của Nguyễn Văn Lưu, *Đọc Thời xa vắng của Lê Lựu* của Hoàng Ngọc Hiến, *Suy tư một thời xa vắng* của Nguyễn Hoà, *Hình tượng người nông dân và nhà văn đô thị* của Nguyễn Thu Hằng, *Tâm sự phim Sóng ở đáy sông* của Hồng Thái, *Quan niệm nghệ thuật về con người trong tiểu thuyết Lê Lựu thời kỳ đổi mới* của Đoàn Thị Thủy, *Vấn đề con người và thời gian trong tiểu thuyết hậu chiến Việt Nam qua Thời xa vắng của Lê Lựu và Nỗi buồn chiến tranh của Bảo Ninh* trong luận văn thạc sĩ của Đinh Thị Huyền, *Lê Lựu – chân dung văn học* của Trần Đăng Khoa, *Lê Lựu - Thời xa vắng* của Đinh Quang Tôn, *Nhà văn Lê Lựu đi đến tận cùng tính cách nhân vật* của Lê Hồng Lâm, *Những đổi mới nghệ thuật tiểu thuyết của Lê Lựu trong chuyện làng cuội* - Vũ Xuân Triệu, *Nghĩ về một thời xa vắng* của Thiều Mai... Trong những bài nghiên cứu này, có nhiều bài được chính Lê Lựu tập hợp trong cuốn tạp văn của mình. Qua những bài viết, bài nghiên cứu đó, người đọc không chỉ hình dung ra bức tranh xã hội muôn màu của đời sống hiện thực mà còn cảm nhận được sự chuyển biến sâu sắc, tinh tế trong đời sống tư tưởng,

tình cảm con người thời đại. Từ đó, ta thấy được những đóng góp to lớn của Lê Lựu cho đời sống văn học Việt Nam thời kỳ đổi mới, làm cho đời sống văn học nước nhà thêm sôi động. Đúng như nhà văn Đinh Quang Tôn nhận xét: “*Lê Lựu lớn lên giữa lúc dân có ruộng đập dìu hợp tác. Tất cả những niềm vui và nỗi buồn của làng quê thời kỳ ấy anh đều chứng kiến. Bản chất là anh nông dân mặc áo lính, anh luôn nghĩ về quê hương, chú ý đến những người nông dân và nông thôn. Nông thôn và nông dân là cội nguồn, là quê hương văn học của anh từ tác phẩm đầu tiên đến tác phẩm anh viết gần đây nhất, dẫu cả đời anh gắn bó với quân đội, ăn lương quân đội và làm việc cho quân đội*” [35, tr. 656]. Từ đó, ông cũng khẳng định vị trí của Lê Lựu trong nền văn học Việt Nam thời kỳ đổi mới: “*Nếu trong tổng số sáu trăm hội viên hội nhà văn Việt Nam, cứ mười người chọn lấy một người tiêu biểu thì Lê Lựu là một trong tổng số sáu mươi nhà văn ấy. Nếu về văn xuôi Việt Nam hiện đại, chọn lấy ba mươi tác phẩm thì có mặt thời xa vắng. Nói thế để có thể thấy trong văn học Việt Nam hiện đại, Lê Lựu đã có một vị trí đáng kể*” [35, tr . 663].

Bên cạnh đó, còn có một số bài nghiên cứu, đánh giá về các tác phẩm của Lê Lựu. Trần Đăng Khoa cũng đã thẳng thắn đánh giá về tác phẩm của Lê Lựu “*đã cuốn hút người đời bằng một thứ văn không nhạt. Ngay cả những chuyện xoàng xĩnh, người đọc vẫn thu lượm được cái gì đấy, có khi là một chi tiết, một đoạn tả cảnh hoặc một nét phác họa tính cách nhân vật. Nghĩa là đọc anh không bị lỗ trắng. Cũng bởi lẽ Lê Lựu là nhà văn không chấp nhận được sự nhạt nhẽo tầm thường*” [35, tr. 669]. Và riêng với “*đứa con cưng*” của Lê Lựu thì Trần Đăng Khoa cũng dành lời lẽ sắc sảo “*Với ba trăm trang sách, tiểu thuyết Thời xa vắng đã ôm chứa một dung lượng lớn. Đây là một chặng đường lịch sử oai hùng. Chặng đường ba mươi năm, từ buổi lập nước đến lúc giải phóng xong toàn bộ đất nước. Lịch sử được khái quát bằng tiểu thuyết*” [35, tr . 676]. Qua những lời nhận xét ấy, ta có thể thấy “*tiểu thuyết Thời xa vắng của Lê Lựu phản ánh sinh động và chân thực quá trình chuyển biến trong cách nhìn nhận đánh giá lại hiện thực. Sự phản ánh chân thực, sinh động tạo nên hoàn cảnh nhào nặn nên con người đó, sự nín nhịn nhẫn nhục và vùng vẫy*

cuồng cuồng, những thay đổi trong tâm lý và hành động của anh ta đã được Lê Lưu dựng lại rất sinh động, đã lôi cuốn mạnh người đọc, gợi ra những liên tưởng có ý nghĩa xã hội mà hiện nay mọi người đang rất quan tâm... *Thời xa vắng* phản ánh khá sâu sắc một giai đoạn tâm lý của nông dân, giai đoạn vùng lên, hoà theo, nhập thân hoàn toàn vào đời sống của xã hội mới” [24, tr.588 - 589]. Đến với những trang viết của Lê Lưu, mỗi người đọc đều cảm thấy sự cuốn hút đặc biệt. Nhân vật hiện lên trên trang viết với số phận đầy bi kịch. Những bi kịch do xã hội tạo ra và những bi kịch do chính họ tạo ra. Chúng ta vừa giận lại vừa thương Giang Minh Sài trong *Thời xa vắng*, Núi trong *Sóng ở đáy sông* và ngay cả sự tha hoá của Lưu Minh Hiếu trong *Chuyện làng cuội*... Các tác phẩm của Lê Lưu ra đời vào lúc này đã làm cho đời sống văn học Việt Nam thêm sôi động.

Ở một số bài viết như: *Thời xa vắng – Một tâm sự nóng bỏng* của Lê Thành Nghị, *Nghĩ về một thời xa vắng* của Thiều Mai, *Nhận thức lại thực tại qua một thời xa vắng* của Nguyễn Văn Lưu, *Suy tư từ một thời xa vắng* của Nguyễn Hoà... Ở những bài viết này, các tác giả đã đề cập đến những suy nghĩ mới mẻ của Lê Lưu. Đó là những vấn đề nhận thức lại một thời xa vắng - Một thời sống hộ, yêu hộ. Cũng đánh giá về vấn đề này, có bài viết *Hình tượng người nông dân và nhà văn đô thị* của Nguyễn Thu Hằng. Tác giả đã nhận xét: “Có thể họ chưa có tủ lạnh, nhưng họ đã có xe chở đá về, quán nào ở quê mà chả đọc thấy Giải khát có đá! Còn xe máy à, có đấy nhưng họ khác dân thành phố, anh thành phố thì cười nghênh ngang cho oai. Anh nhà quê họ thực tế hơn, họ đi Sim son, đi Minxơ, hợp với đường quê, lại thò được gà, được lợn. Cái xe của họ thò được bốn người, họ tính toán kỹ lắm chứ” [15, tr.652]. Cùng những bài viết ấy, có bài viết *Đọc Thời xa vắng của Lê Lưu* của Hoàng Ngọc Hiến, bài *Nhà văn Lưu đi đến tận cùng tính cách nhân vật của Lê Hồng Lâm*. Ở bài viết này, ông nhận định, đánh giá về vị trí của Lê Lưu: “Ông Lê Lưu từ khi được bạn đọc chú ý, hễ cứ viết ra cuốn nào là gây dư luận cuốn đó. Có cuốn nổi tiếng bởi bản thân nội dung đặc sắc, nó đi vào mạch ngầm trong tâm tư, tình cảm nhân vật như *Thời xa vắng*, có cuốn nổi tiếng bởi... tai tiếng như

*Chuyện làng cuội, lại có cuốn mãi vài năm sau khi lên phim mới nói đình nói đám kéo theo đó là tai bay vạ gió như **Sóng ở đáy sông**” [22, tr. 708].*

Cũng có bài viết lại đi sâu về sự nghiệp và hoàn cảnh sáng tác của Lê Lựu như bài *Lê Lựu – Thời xa vắng* của Đinh Quang Tôn. Trong bài *Lê Lựu – Chân dung văn học*, Trần Đăng Khoa lại nhấn mạnh đến nghệ thuật trong *Thời xa vắng*.

Đến với bài viết *Tiểu thuyết Lê Lựu thời kỳ đổi mới* của Đỗ Hải Ninh, tác giả lại nêu ra những nét khái quát nhất về tiểu thuyết của Lê Lựu thời kỳ sau 1975, tuy nhiên tác giả không đi sâu vào phân tích cụ thể. Tiểu thuyết Lê Lựu còn được nhìn ở góc độ khác. Tác giả Nguyễn Bích Thu nhận xét về việc khai thác đề tài trong tiểu thuyết Lê Lựu và khẳng định đến tính tích cực trong việc đề cập đến hạnh phúc con người “*Tiểu thuyết không ngần ngại miêu tả sắc dục, tình yêu nhục thể là một lĩnh vực rất riêng của mỗi cá nhân. Miêu tả nhưng con người, khai thác yếu tố tích cực của con người tự nhiên cũng là một khía cạnh nhân bản của văn học*” (*Hai nhà* của Lê Lựu). Nguyễn Tường Lịch cũng khẳng định thành công của Lê Lựu trong tiểu thuyết *Thời xa vắng* ở việc khai thác những xung đột của trái tim con người có thể khẳng định nét đổi mới ở *Thời xa vắng* là tác giả không hướng ngòi bút của mình mô tả các sự kiện lịch sử bên ngoài theo thời gian tự sự nơi chiến trường máu lửa như một số tác phẩm cùng thời và trước đó mà đi sâu khai thác những xung đột đầy bi kịch của trái tim con người trong bối cảnh từ giã chiến tranh về hậu phương thời hoà bình.

Nhìn chung qua các bài nghiên cứu, ta có thể nhận thấy tiểu thuyết Lê Lựu trong thời kì đổi mới được giới nghiên cứu phê bình quan tâm sâu sắc. Hầu hết các nhà nghiên cứu đều trân trọng những thành công của nhà văn. Những bài nghiên cứu đã mở ra cho chúng tôi hứng thú khi tìm hiểu về vấn đề này. Tuy nhiên, chúng tôi thấy rằng các nhà nghiên cứu, phê bình, các luận văn, luận án chủ yếu tập trung tìm hiểu tiểu thuyết Lê Lựu nói chung hoặc một số nhân vật, tác phẩm quen thuộc gắn liền với tên tuổi nhà văn. Vì thế, chúng tôi mạnh dạn đi tìm hiểu về năm cuốn tiểu thuyết tiêu biểu trong sáng tác của nhà